

***Archival Science: International Journal on Recorded Information* 23, br. 1 i 2 (2023).**

Prvi članak prvoga broja 23. sveska časopisa *Archival Science* iz 2023. godine započinje zahvalom dosadašnjoj glavnoj urednici časopisa Elizabeth Yakel, čije mjesto preuzima nova urednica Fiorella Foscarini. Glavnu temu broja najavljuje gost urednik Ricardo L. Punzalan. Ovo posebno izdanje časopisa *Archival Science* sadržava odabrane radove s devete konferencije *International Conference on the History of Records and Archives* (ICHORA 2020), koja je održana virtualno na temu arhiva i digitalnoga svijeta, s obzirom na okolnosti pandemije Covid-19, koja je u tom razdoblju zahvatila čitav svijet. Ovo posebno izdanje objavljeno je pod naslovom *Archives and the Digital World* te obuhvaća teme koje se odnose na razvoj i primjenu tehnologija u arhivima te digitalizaciju gradiva.

Prvi je članak ovoga broja *US-Soviet fisheries research during the Cold War: data legacies* ("Američko-sovjetsko istraživanje ribarstva u doba Hladnoga rata: podatkovno nasljeđe") autorâ Adama Kriesberga i Jacoba Kowalla. Nakon što je Sovjetski Savez u 1950-ima proširio područje izlova ribe u međunarodnim vodama Sjevernoga Pacifika i Zapadnoga Atlantika, u kojima su tradicionalno izlovljavale i američke ribarice, Američka zajednica za upravljanje ribarstvom odlučila je pristupiti sovjetskoj znanstvenoj zajednici s ciljem otvaranja dijaloga o navedenom pitanju kako bi pokušali prikupiti podatke o količini izlovljavanja ribe od strane Sovjetskoga Saveza i o stanju morskoga ekosustava na područjima izlovljavanja. To je u konačnici rezultiralo neočekivanom i plodnom znanstvenom suradnjom, koja je trajala sljedećih desetljeća u okolnostima Hladnoga rata. Zajedničke studije o ribarstvu i ekosustavu mora najprije su se odnosile na Zapadni Atlantik, a s vremenom su se proširile na projekt *World Ocean*. Autori na temelju povijesnih podataka iz Nacionalnoga arhiva SAD-a i podataka trenutačno dostupnih na mrežnim stranicama istražuju navedenu znanstvenu suradnju, analizirajući načine dijeljenja i pohrane prikupljenih znanstvenih podataka.

U drugom članku *The representation of NARA's INS records in Ancestry's database portal* ("Predstavljanje podataka Službe za imigraciju i državljanstvo u Državnoj upravi za arhive i dokumentaciju SAD-a u bazi podataka portala Ancestry") autorica Katharina Hering analizira javno-privatno partnerstvo između privatne mrežne stranice *Ancestry.com*, najvećega komercijalnoga portala koji sadržava povijesne dokumente povezane s istraživanjem obiteljskih povijesti te Državne uprave za arhive i dokumentaciju SAD-a (NARA). U članku je opisana povijest suradnje i problemi koji su iz nje proizašli, kako pravni, poput zaštite osobnih podataka, tako i oni stručni, poput ograničavanja javne dostupnosti podataka i gubitka konteksta arhivskoga gradiva.

U trećem članku naslova *In research of the item: Irish traditional music, archived fieldwork and the digital* ("U istraživanju predmeta: Irska tradicijska glazba, arhivirani podatci terenskoga rada u kontekstu digitalnoga") Patrick Egan

govori o projektu *Connection in Sound*, kojim se istražuju izazovi i mogućnosti za korištenje povezanih mrežnih podataka (*linked data*) na primjeru irske tradicijske glazbe koja se čuva u audiokolekcijama American Folklife Center (AFC, Američki folklorni centar) u američkoj Kongresnoj knjižnici. Obogaćivanjem metapodataka i identifikacijom velikoga broja podataka stvorene su veze i objedinjeni podaci iz različitih izvora, a kroz projekt je istražen način prikupljanja i objedinjavanja podataka te način na koji podaci mogu biti vizualizirani kroz rekombinaciju metapodataka.

Način poslovanja preko računalnih oblaka nije samo pitanje tehnološke implementacije u sustav, nego obuhvaća i brojna druga pitanja, poput organizacijskoga upravljanja, ljudskoga faktora i organizacije upravljanja zapisima, što uvelike otežava postupak arhiviranja digitalnih informacija. Autori Dallas Pillen i Max Eckard u četvrtom članku *The impact of the shift to cloud computing on digital recordkeeping practices at the University of Michigan Bentley Historical Library* ("Utjecaj prijelaza na korištenje računalnoga oblaka u digitalnim spisovodstvenim praksama") problematiziraju pitanje prelaska na digitalne tehnologije i korištenje računalnih oblaka te njegov utjecaj na upravljanje dokumentacijom u Povijesnoj knjižnici Bentley pri Sveučilištu Michigan (Bentley Historical Library).

Nove tehnologije, zajedno s novim društvenim strujanjima, omogućile su promjene u načinu kako arhivi omogućuju pristup domorodačkim zbirkama. Digitalizacija domorodačkoga arhivskoga gradiva u porastu je i provodi se u suradnji s domorodačkim zajednicama kako bi im bilo približeno prethodno nedostupno gradivo. U petom članku ovoga izdanja *Digital knowledge sharing: Perspectives on use, impacts, risks, and best practices according to Native American and Indigenous community-based researchers* ("Dijeljenje digitalnoga znanja: Perspektive korištenja, utjecaji, rizici i najbolja ostvarenja na primjeru američkih domorodaca i istraživača domorodačkih zajednica") autorica Diana E. Marsh istražuje kako ti načini djelovanja utječu na domorodačke zajednice, kako pristupaju digitaliziranomu gradivu, kako ono cirkulira i na koji je način korišteno u društvenim zajednicama kroz osam osnovnih cjelina: 1. Prepreke u pristupu, 2. Cirkulacija dijeljenja digitalnih surogata, 3. Formati digitalnih kopija, 4. Korištenje u društvenom kontekstu, 5. Dobrobiti, 6. Ograničenja, 7. Rizici, 8. Najbolji poslovni običaji.

Posljednji članak posebnoga izdanja autorice Jessica M. Lapp "*The only way we knew how: Provenancial fabulation in archives of feminist materials*" ("Jedino kako smo znali: Fabulacija provenijencije u arhivima s feminističkim gradivom") usredotočuje se na stvaranje zapisa u dvama digitalnim arhivima koji se bave feminističkom tematikom: Alternative Toronto i Rise up! Feminist digital archive, stavljajući ih u kontekst provenijencije stvaranja sadržaja. Autorica ih je opisala kroz četiri dimenzije: prvu vidi kao poigravanje kontradiktornim kontekstima zapisa, pri čemu nastaje njihov suodnos, drugu gleda kroz remećenje

poretka i organizacije prošlosti, treću kao proširivanje vremenskih i prostornih granica povijesnih zapisa i izvještaja te, konačno, četvrtu kao infrastrukturno proširivanje ideja, imaginarija, narativa i odnosa.

Drugi broj 23. sveska časopisa *Archival Science* započinje člankom *Applying Records in Contexts in Portugal: The case of the scientific correspondence from António de Barros Machado and Dora Lustig archive* ("Primjena modela Records in Contexts u Portugalu: Primjer znanstvene korespondencije iz arhiva António de Barros Machada i Dora Lustig). Autori Catarina Santos i Jorge Revez u članku analiziraju implementaciju arhivskoga modela Records in Contexts (RiC) u Portugalu na primjeru višestrukih provenijencijskih odnosa nastalih korespondencijom između portugalskoga biologa Antónija de Barrosa Machada (1912.-2002.) i njegove supruge Dore Lustig (1907.-1986.) s jedanaest znanstvenika koji su surađivali s Biološkim laboratorijem Dundo Muzeja u Angoli, čiji je Barros Machado bio voditelj. Prikupljeni podatci, koji su nastali u razdoblju od 1947. do 1973., od velike su važnosti za genealogiju i povijest bioloških i geoloških vrsta te etnografiju Sjeverne Lunde u Angoli. Stoga je cilj učiniti ih dostupnima javnosti i istraživačima te do sada obrađene informacije proširiti podacima iz drugih izvora na temelju veza i suodnosa koji su utvrđeni ovom studijom. Broj sadržava i ispravak netočnih navoda u originalnoj publikaciji članka.

Posljednjih desetljeća osobe koje se bave upravljanjem zapisima sve više naglašavaju ulogu arhiva i zapisa u olakšavanju postizanja pouzdanosti, ostvarivanju ljudskih prava i raskrinkavanju primjera društvene nepravde. *Accountability* ("pouzdanost"), *human rights* ("ljudska prava") i *social justice* ("društvena pravda") neraskidivi su i međusobno povezani pojmovi, a autori Mark Farrell, Bert Gordijn i Alan J. Kearns u drugom članku ovoga izdanja pod naslovom *Accountability, human rights and social justice in public sector recordkeeping* ("Pouzdanost, ljudska prava i društvena pravda u upravljanju zapisima u javnom sektoru") istražuju ih kroz zastupljenost u literaturi 21. stoljeća povezanoj s upravljanjem zapisima u javnom sektoru. Kroz prizmu navedenih pojmova, autori se također osvrću na promjenu arhivističke paradigme, prema kojoj je tradicionalna uloga arhivista kao neutralnoga posrednika ustupila mjesto aktivističkim interpretacijama koje naglasak stavljaju na služenju određenim društvenim skupinama.

U trećem članku ovoga izdanja pod naslovom *Search, save and share: Family historians' engagement practices with digital platforms* ("Istražiti, sačuvati i podijeliti: Kako istraživači obiteljske povijesti koriste digitalne platforme") autorice Henriette Roued, Helene Castenbrandt i Barbara A. Revuelta-Eugercios istražuju na koji način danski istraživači obiteljske povijesti pronalaze, koriste i dijele *online* informacije, koje digitalne platforme koriste te utvrđuju razloge zašto nekim platformama daju prednost u odnosu na druge. Model koji je razvijen ovom studijom nazivaju *buffet model* jer, kako kažu, istraživači obiteljske povijesti mrežnim izvorima pristupaju poput *buffeta*, na način da od svih dostupnih javnih, neprofitnih i profitnih platformi te socijalnih mreža naizmjenice

odabiru i koriste one koje su najrelevantnije na njihovo trenutačno istraživanje. Rad istraživača obiteljske povijesti kroz *buffet model* dijele u četiri faze: izgradnja kostura obiteljskoga stabla s ključnim informacijama, obogaćivanje podataka, upravljanje informacijama te suradnja sa širom zajednicom obiteljskih istraživača. Zaključile su da se istraživanje obiteljske povijesti često pretvara u dugotrajnu i kompleksnu aktivnost, tj. u ono što autorice nazivaju ozbiljnom hobističkom karijerom.

Čvrti članak *Use of port archives made public: Criticism of hegemonic history pertaining to the Jewish presence in Greek Thessaloniki* ("Javno korištenje lučkih arhiva: Kritika hegemonističke povijesti prisutnosti Židova u grčkom Solunu"), koji je napisao Shai Srougo, govori o gradivu Lučkoga arhiva Soluna, koje je nedavno katalogizirano, te pokriva povijest toga primorskoga područja od 1920-ih do današnjih dana. Osim ostalih arhivskih cjelina u navedenom arhivu, ondje su i poslovne knjige Lučke kapetanije, koje obuhvaćaju razdoblje od 1920-ih do 1940-ih. Te su knjige bacile potpuno novo svjetlo na povijest lokalnih Židova u Solunu te na njihovu uključenost u rad u lokalnoj luci. Za razliku od dosadašnjega narativa, one svjedoče o prisutnosti Židova kao radnika u luci Solun sve do njemačke okupacije u Drugom svjetskom ratu, a ne, kako je do sada iznošeno, do 1920-ih (tj. razdoblja "helenizacije").

Autori Trevor Owens i Jonah Estess u petom članku *Slide decks as government publications: exploring two decades of PowerPoint files archived from US government websites* ("Računalne prezentacije kao Vladine publikacije: Istraživanje arhiviranih PowerPoint dokumenata američke vlade nastalih tijekom 20-godišnjega razdoblja") analiziraju 1.000 javno dostupnih PowerPoint prezentacija sa stranica američke vlade koje su pohranjene u mrežnom arhivu Američke kongresne knjižnice. Prezentacije su odabrane nasumično između njih više od 300.000, koliko ih je dostupno. Autori istražuju prirodu tih publikacija, u kojoj se mjeri metapodatci ugrađeni u dokumente mogu koristiti kako bi im se poboljšao pristup te preispituju koje bi značajke tih dokumenata mogle biti važne budućim korisnicima.

Autori Magdalena Wiśniewska-Drevniak, James Lowry i Nadiia Kravchenko u članku *"Maybe in a few years I'll be able to look at it": A preliminary study of documentary issues in the Ukrainian refugee experience* ("Možda ću se za nekoliko godine s time moći suočiti: Preliminarna studija o pitanju dokumentacije ukrajinskih izbjeglica") analiziraju dokumentaciju u okolnostima i kontekstu ukrajinskoga izbjeglištva nakon invazije Rusije na Ukrajinu, pri čemu su mnogi Ukrajinci utočište potražili u Poljskoj. Studija obuhvaća analizu dokumentacije koju su izbjeglice ponijele sa sobom, one koja je nastala za vrijeme njihova bijega te one koja je nastala za vrijeme izbjeglištva u zemljama i društvima izvan njihove domovine, u ovom slučaju u Poljskoj. Ti će dokumenti između ostaloga moći poslužiti kako bi mogli biti procesuirani ratni zločini, rekonstruirani događaji, rekonstituirane zajednice te zaštićena prava društva i pojedinaca. Iako je, kako

autori tvrde, ova studija ograničena zbog radnih okolnosti i nedostupnosti sudionika, istraživanjem su naglašene teme koje međunarodna arhivska zajednica može razmotriti kako bi dala podršku ukrajinskim arhivima i Ukrajincima.

Kao posljedica sve učestalijega korištenja različitih tehnologija i umjetne inteligencije, u arhivistici se je nedavno pojavio novi izraz: parapodatci (eng. *paradata*). U svrhu svojega rada *Archivist in the machine: Paradata for AI-based automation in the archives* ("Arhivist u stroju: Parapodatci za automatizaciju podataka pomoću umjetne inteligencije u arhivima") autori Jeremy Davet, Babak Hamidzadeh i Patricia Franks taj izraz definiraju kao "informacije o procedurama i alatima koji se koriste za stvaranje i procesuiranje izvora informacija, zajedno s informacijama o osobama koje provode te procedure". Autori u članku pišu o nastanku i razvoju izraza, njegovoj povezanosti s arhivističkom teorijom, odnosu s terminom metapodatci i njegovim značenjem te primjeni parapodataka u praksi. Također, predlažu elemente koje bi parapodatci trebali sadržavati. Razmatraju primjenu parapodataka u arhivistici, te zaključuju da će definicija parapodataka zacijelo biti predmetom izmjena u budućnosti, ali predviđaju da neće problemi s kojima se susreće automatizacija. Bez obzira na to hoće li parapodatci biti konačno rješenje ili ne, važno je da arhivisti ozbiljno preispitaju strategije kojima će održavati arhivističku pouzdanost u vrijeme umjetne inteligencije.

Monika Banić

***Archival Science: International Journal on Recorded Information* 23, br. 3 i 4 (2023).**

Prvi članak trećega broja časopisa *Archival Science*, sv. 23 iz 2023. godine, naslova *National archives, national memory?: How national archives describe themselves and their mission* ("Nacionalni arhivi, nacionalno sjećanje?: Kako nacionalni arhivi opisuju sebe i svoju misiju"), čiji je autor Reine Rydén, istražuje kako se u današnjem svijetu nacionalni arhivi predstavljaju javnosti. Istraživanje je provedeno na temelju podataka o djelatnosti arhiva diljem svijeta dostupnih na mrežnim stranicama, 138 mrežnih stranica i 18 Facebook računa. U analizi djelatnosti arhiva osnovni fokus bio je na spominjanju ključnih tema: povijest, nasljeđe, sjećanje i identitet. Arhivi su obrađeni na temelju kontinenata na kojima se nalaze, pri čemu je svaki kontinent ukratko obrađen u svojem poglavlju te svako od tih poglavlja kao prilog sadržava tablicu u kojoj su navedene ključne teme i države čiji arhivi ih koriste u svojim opisima djelatnosti. Na kraju je članka i prilog popis nacionalnih arhiva s poveznicama za njihove mrežne stranice.

Drugi članak *Recordkeeping, logistics, and translation: A study of homeless services system as infrastructure* ("Spisovodstvo, logistika i prijevod: Studija sustava